

АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ У 1919—1934 рр.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано історіографію з проблеми археологічної діяльності музеїв України у 1919—1934 рр.

Ключові слова: Україна, історіографія, музей, «музейна археологія».

Розвиток археологічної науки в Україні у 1920—1930-х рр. здебільшого асоціюється з діяльністю академічних установ — Всеукраїнського археологічного комітету, Секції інституцій матеріальної культури, Інституту історії матеріальної культури тощо. Проте саме в цей період в Україні бурхливо розбудовувалася мережа музеїв, упроваджувалися науково-дослідні принципи їхньої діяльності. На 1920-ті рр. припадає період розквіту регіонального краєзнавства, що розумілось як комплексне вивчення археологічних і етнографічних пам'яток, історії та природи краю. Осередками краєзнавчих досліджень стають тоді музеї, які організують збирання, вивчення, систематизацію, введення до наукового обігу, популяризацію пам'яток археології та історії. Археологічні дослідження музеїв набувають нових форм, значно зростає географія експедицій.

Вивчення археологічної діяльності музеїв України у 1919—1934 рр., власне експедиційної роботи та використання здобутих під час розкопок артефактів у побудові експозицій досі не було предметом спеціального дослідження археологів та істориків науки. Історіографічний доробок, що створює загальне уявлення про археологічну діяльність музеїв у 1919—1934 рр., можна поділити на три періоди: міжвоєнний, період від кінця 1940-х до початку 1980-х рр. та пострадянський.

Історіографічний доробок міжвоєнного часу має різне тематичне спрямування. Така ситуація цілком пояснюється особливостями становлення тогочасної музейної мережі на території радянської України.

Початок 1920-х рр. став періодом інституціоналізації музейної системи України та розгортання науково-дослідних робіт у всіх галузях знання. Тож питання організації та принципів діяльності інституцій, що охороняли, зберігали та популяризували пам'ятки археології, стають актуальною темою у 1920—1930-х рр.

Уже в 20-х рр. ХХ ст. історія музейної справи в Україні, теорія та методика музеєзнавства стають предметом спеціальних досліджень, з'являються перші спроби створення узагальнюючих праць, які б систематизували наявний організаційний та науковий досвід.

Вагомим внеском у розробку питань історії музейної справи стали роботи М.Ф. Біляшівського «Наші національні скарби» та «Справи українського мистецтва» (Біляшівський 1918; 1918а), в яких відомий історик, музеєзнавець та археолог дав оцінку ролі музеїв, окремих колекціонерів у збереженні національної культурної спадщини і водночас визначив основні завдання музейного будівництва, розкрив зміст і форми роботи музеїв за нових політичних умов. У 1919 р., Ф.І. Шміт, який працював завідувачем музейної секції Всеукраїнського комітету охорони пам'яток старовини та мистецтв Відділу мистецтв Наркомату освіти УСРР, опублікував книгу про історичні, етнографічні та художні музеї (Шміт 1919). У ній на матеріалах вивчення музейної справи України наводяться рекомендації аматорам-краєзнавцям, які організують розшук та вивчення пам'яток свого краю, даються методичні розробки щодо збереження експонатів тощо. Заслужують на увагу праці відомого музеєзнавця І.С. Свенціцького (Свенціцький 1920; 1927). У них на багатому фактичному матеріалі глибоко аналізується діяльність культурних осередків України, історія формування та характеристика музейних колекцій, зроблені спроби узагальнити досвід музейної справи.

На особливу увагу заслуговує збірка «Український музей» (Український музей 1927). Це колективне видання містить розробку питань і суто теоретичних, і практичних. Обґрунтування адміністративного підпорядкування музейних установ та коментарі з приводу науково-дослідної діяльності останніх містить стаття В.В. Дубровського «Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні». Важливим у контексті вивчення археологічної діяльності музеїв Украї-

ни є також розділ «Хроніка», в якому подається загальний огляд тогочасної музейної мережі, містяться відомості щодо науково-дослідної та культурно-освітньої діяльності музеїв.

В.В. Дубровському належить ще кілька робіт з приводу музейної діяльності в Україні, які побачили світ впродовж 1927—1930 рр. (Дубровський 1927; 1929; 1930). У них міститься огляд музейних установ, їхнє підпорядкування, засадничі основи діяльності, подана коротка історія виникнення найбільших музеїв республіки. У 1929 р. вийшла чергова монографія Ф.І. Шміта, присвячена, головним чином, формуванню експозиції (Шмит 1929). Крім того, автор подав короткий нарис історії розвитку музеєзнавства в Російській імперії від найдавніших часів до 20-х рр. ХХ ст. Певне коло питань стосується практики музейної справи після встановлення більшовицької влади. Особлива увага приділяється, зокрема, проблемам розробки державної музейної політики та законодавства, організації управління музеями.

Теоретичні та практичні проблеми охорони культурної спадщини, зокрема програми для розвідок і реєстрації археологічних пам'яток, інструкції щодо «збирання культурних решток з поверхні», а також низка законодавчих положень викладені у збірці «Охорона пам'яток культури на Україні» (Охорона... 1927).

Низка методичних робіт, присвячених музейній справі, розкриває практичні питання побудови археологічних експозицій у музеях, особливості діяльності краєзнавчих музеїв щодо проведення розкопок пам'яток старовини (Виноградов 1925; Селинов 1928; Бернштам 1929; Воробьев 1929; Карцев 1931; Рыков 1936; Сибилев 1936; 1936а; Павлов 1939).

Особливу тематичну групу історіографічного доробку міжвоєнного періоду становлять видання та окремі публікації музеїв та музейних працівників, що безпосередньо стосуються науково-дослідної діяльності установ. Ці роботи можна охарактеризувати як музейні хроніки, які почасти містять і короткий екскурс в історію окремих музеїв. Історичну довідку про Одеський історико-археологічний музей та про досвід його роботи подано в працях С.С. Дложевського (Дложевський 1925) та М.Ф. Болтенка (Болтенко 1926). Про археологічні та палеонтологічні експедиції Луганського музею неодноразово звітував у періодичних виданнях С.О. Локтюшов (Локтюшев 1928; 1929). Історія створення окремих музейних збірок, характеристика колекцій, організація на їх базі культурних осередків представлені в працях

В.П. Бірюкова, П.П. Курінного, В.І. Щепотьєва та В.М. Щербаківського (Бірюков 1917; Курінний 1918; 1919; Щепотьєв, Щербаківський 1919). Результатом видавничої діяльності Херсонського історико-археологічного музею став літопис музею за 1917—1927 рр. і 1927—1928 рр. (Літопис музею 1927; 1929), що містить короткі відомості щодо науково-фондової та пам'яткоохоронної діяльності музею, а також повідомлення про археологічні розкопки за ініціативи та участі співробітників. З нагоди 35-річчя музею у Полтаві світ побачили роботи, присвячені історії формування колекцій, археологічним добіркам та експедиційній діяльності Полтавського державного музею (Полтавський... 1928).

У 1920-х рр. звіти-хроніки, що набули форм періодичних видань, видавали Одеський і Миколаївський історико-археологічні музеї (Відчит... 1927; 1929; Коротке звітлення... 1928), Прилуцький окружний музей (Бюлетень Прилуцького... 1928; 1929), Дніпропетровський крайовий історично-археологічний музей (Дніпропетровський... 1929), Сумський музей (Онацький 1927), Волинський науково-дослідний музей (Волинський... 1928), музей Слобідської України (Музей... 1925—1928) та інші. У них йдеться про методику науково-пошукової роботи, результати експедицій, опубліковано наукові розвідки співробітників. Ряд видань присвячені окремим історико-культурним комплексам (Державні... 1932; Мовчанівський 1931).

До музейних хронік слід зарахувати і першу спробу дослідити та систематизувати археологічні розкопки, що їх провадили на теренах України музейні працівники, зроблену співробітниками Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка (Бюлетень... 1925). На підставі зібраних матеріалів «з місць» тут подано археологічні та етнографічні результати діяльності наукових закладів, головним чином музеїв та товариств Поділля, Волині, Київщини, Чернігівщини, Полтавщини, Харківщини, Донеччини, Катеринославщини та Одещини.

Відомості про дослідження пам'яток працівниками музеїв України, результати діяльності музейних установ у галузі доісторії та археології містить низка наукових періодичних видань Всеукраїнського археологічного комітету і Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка (Коротке звітлення... 1926; 1927; Записки... 1930; Хроніка... 1930—1931; Антропология 1928—1931). Відомості про діяльність музеїв у окремих областях України, характеристику їхніх фондів знаходимо в історико-краєзнавчих

збірках (Николаєвщина 1926; Краєзнавство 1930; Ізюмщина 1930).

Перебіг науково-практичної діяльності (зокрема історико-краєзнавчої) музеїв України у 1920—30-і рр. та проблеми організації музейної справи активно обговорювалися на сторінках журналів — «Краєзнавство» (1927—1930), «Советское краеведение», «Советский музей» (1931—1940), «Знання», «Наука на Україні», «Політосвіта», «Червоний шлях», «Просвещение Донбасса» тощо — та в періодичній пресі, зокрема в газеті «Культура і життя», «Життя й революція», «Бюлетень Укрнауки», «Бюлетень комісії краєзнавства», «Знання», «Радянська школа».

Самостійну тематичну групу історіографічного доробку, що розкриває експедиційну роботу музеїв України у 1919—1934 рр., становлять фахові праці археологів-музейників, написані на підставі опрацювання та аналізу джерел, отриманих у результаті розкопок співробітниками музеїв. Як приклад, можна навести роботи С.С. Дложевського (Дложевський 1928; 1928а; 1930; 1930а; 1930б), А.В. Добровольського (Добровольський 1925; 1925а; 1928; 1929; 1930), Т.М. Кіранова (Кіранов 1930), В.А. Кочубея (Кочубей 1929; 1929а), І.Ф. Левицького (Левицький 1925; 1928; 1930), С.О. Локтюшова (Локтюшев 1927; 1928; 1928а; 1929а), М.В. Сібільова (Сибилев 1923; 1926; 1926а; 1928) та багатьох інших.

Вже у 1920—1930 рр. з'являються перші публікації, присвячені життю та творчості археологів, які працювали серед іншого і на музейній ниві. Найчастіше поява їх була пов'язана з ювілеєм або смертю певного діяча української науки. Персоналії (тут немає змоги їх перерахувати) становлять ще одну тематичну групу історіографічного доробку 1920—1930 рр. У оглядах життєвого та науково-творчого шляху археологів-музейників надається інформація про організацію та участь в експедиціях, наукові інтереси, напрями діяльності. Відтак, через призму постаті розкриваються окремі аспекти науково-дослідної діяльності тих установ, з якою вона була пов'язана.

Наприкінці 1920-х і на початку 1930-х рр. розпочалося масове згорання краєзнавчого руху, спричинене переламом у суспільно-історичних науках та репресіями. Проте наукові розвідки у царині археологічної діяльності оточених та державних музеїв упродовж нетривалого часу ще друкували. Ситуація почала суттєво змінюватись у другій половині 1930-х рр. Цей час позначився ідеологізацією музеїв, боротьбою з «буржуазним речознавством». Музейні установи остаточно перетворюються на

засоби пропагандистської роботи, все більше втрачаючи значення науково-дослідних центрів. Відтак, і література, присвячена музейництву, перетворюється на декларації-вказівки щодо побудови музеїв за марксистськими принципами. Розкопки на території республіки поступово стають прерогативою Інституту історії матеріальної культури (з 1938 р. Інститут археології АН УРСР). Період від другої половини 1930-х рр. до початку Другої світової війни лише остаточно затвердив такий стан речей. Музеї України набули рис переважно політосвітніх закладів із впровадження та утвердження нової ідеології СРСР.

Другий період історіографічного доробку охоплює час від 1940-х до початку 1980-х рр. За тематичним наповненням він також не одноманітний. Однією з провідних тем у повоєнний час стає історія музейної справи. Наприкінці 40-х рр. у Москві був створений Науково-дослідний інститут музеєзнавства, який від 1950 р. почав видавати збірки наукових праць. Згадки про музеї України, їхню історію та науково-фондову діяльність містить серія «Очерки по истории музейного дела в СССР» та «Труды НИИМ». У 1959 р. вийшли праці викладачів Київського університету ім. Т. Шевченка (Бондар, Мезенцева, Славін 1959; Мезенцева 1959). У підручнику «Нариси музейної справи» порушуються основні питання музеєзнавства — історія музейного будівництва, методика збирання, обліку та зберігання колекцій, експозиційна, науково-дослідна і культурно-масова робота музеїв, охорона пам'яток історії та культури. На тлі розвитку музейної справи в СРСР простежується історія створення музеїв України, висвітлюються деякі питання музейного будівництва і теорії музеєзнавства. Проте головна увага приділяється методичній роботі музеїв, історія ж музейної справи і археологічні дослідження музеїв у 1920—1930-ті рр. лишилися поза увагою.

У 60-х — на початку 70-х рр. ХХ ст. вийшли нариси про історію окремих музеїв — Київського державного музею західного та східного мистецтва, Роменського краєзнавчого музею, Дніпропетровського історичного музею (Очерки... 1963; Роменський... 1965; Ватченко 1971). Здебільшого вони містять довідку про історію музею та опис найяскравіших пам'яток з його колекції. Питання науково-дослідної діяльності, зокрема проведення археологічних експедицій, висвітлені побіжно або ж зовсім не розглядаються.

Значний фактичний матеріал про музеї зібрано у фундаментальній колективній праці

«Історія міст і сіл в УРСР» за загальною редакцією академіка П.Т. Тронька (Історія... 1967—1975). Праця започаткувала новий напрям у вітчизняній історіографії і була найповнішим літописом міст і сіл України на той час. Вона доповнює картину розвитку музеїв в Україні, подає стисло історичну довідку про них, однак, як і всім дослідженням того часу, їй притаманна інколи надмірна ідеологізація і лакування історії.

У 1970-х рр. з'являються ґрунтовні дослідження музейного будівництва у перші роки становлення радянської влади в Україні (Омельченко 1972; 1972а; 1975; 1988; 1993). Вони висвітлюють організаційні засади роботи музеїв та їхнє підпорядкування, однак науково-фондова діяльність цих установ, зокрема нариси щодо «музейної археології», практично відсутні.

У 1960—1980-х рр. на теренах Радянського Союзу укладаються бібліографічні довідники з археології (Советская... 1965; Видання... 1969) та робляться перші спроби створити нариси радянської археологічної науки. Укладачі бібліографічних покажчиків упорядкували відомості про наукові розвідки археологів перших радянських десятиліть, серед яких почасти згадуються і музейні співробітники 1920—1930-х рр. У 1969 р. світ побачила книжка І.Г. Шовкопляса «Розвиток радянської археології на Україні (1917—1966). Бібліографія» (Шовкопляс 1969), що містить короткий нарис розвитку археології в Україні. Перераховуючи археологічні здобутки позаакадемічних установ УРСР, автор згадує низку державних, обласних та районних музеїв.

1982 року В.Ф. Генінг опублікував роботу, присвячену формуванню радянської археології у 20—30-х рр. ХХ ст. (Генінг 1982). Побіжно він торкнувся й наукових установ України. Зважаючи на загальний характер праці, автор обмежився лише неповним перерахуванням музеїв археологічного, історико-археологічного та етнографічного профілю, що розгорнули діяльність у зазначений період.

У 1950—1960-х рр. з'являються праці, присвячені науковим дослідженням на новобудовах 1920—1930-х рр., що мимохіть розкривають діяльність окремих музеїв (Дніпропетровського, Миколаївського, Херсонського) та їхніх директорів (Колодяжний 1953; Ковалева 1971).

Актуальною для другого періоду є тематика персоналій — повідомлення, присвячені пам'яті вчених, вміщені в періодичних чи серійних виданнях.

Цей період позначений також появою робіт археологів-емігрантів. Спробу систематизува-

ти та узагальнити діяльність академічних установ, разом і музеїв при Всеукраїнській академії наук, зробила Н.Д. Полонська-Василенко. Перебуваючи в еміграції, автор опублікувала працю, присвячену Українській академії наук (Полонська-Василенко 1993). У ній розкривається структура та підпорядкування академічних музеїв, перелічуються основні їхні здобутки в експедиційній археологічній діяльності. За межами України писав роботу про розвиток археології на території України і колишній член ВУАКу, в минулому директор Всеукраїнського лаврського музейного містечка П.П. Курінний (Курінний 1970). Його нарис розвитку вітчизняної археології містить повідомлення про музеї та напрями їхніх досліджень, особливу увагу автор приділив археологічним студіям директора Дніпропетровського краєзнавчого музею Д.І. Яворницького та Дніпрельстанівській археологічній експедиції Наркомосу, участь у якій брали місцеві музейники.

Останній період історіографії висвітлення археологічної діяльності музеїв розпочався від кінця 1980-х рр. У цілому він характеризується відмовою від марксистського трактування історії України, пошуків цікавості до досліджень історії розвитку вітчизняної науки та біографістики, прагненням науковців до об'єктивного висвітлення подій 1920—1930-х рр.

Чи не найбільшою тематичною групою робіт цього періоду, що тією чи іншою мірою розкривають аспекти археологічної діяльності музейних установ у 1919—1934 рр., є праці з історії формування та функціонування пам'яткоохоронних інституцій (Жуков 1989; Акуленко 1991; Кот 1991; Заремба 1993; 1995; 2002; Нестуля 1994; 1995; Гордійчук 2008; Чернікова 2009) та інші. Проте вони лише побіжно торкаються питань археологічної діяльності музеїв 1919—1934 рр. в контексті охорони пам'яток, розглядають музеї переважно як осередки збереження національної спадщини, в той час як науково-дослідна робота установ лишається поза увагою. Наприкінці 1990-х — на початку 2000-х рр. видано низку робіт, присвячених різним аспектам історії вітчизняної археології, зокрема окремим установам. На увагу заслуговують монографії С.І. Нестулі, що окреслюють основні етапи та засади діяльності Всеукраїнського археологічного комітету (Нестуля 1997; 1997 [1998]). Дослідниця торкається і питань взаємовідносин місцевих музеїв та центральної археологічної установи, принципів видачі відкритих листів, наукового лис-

тування музейників та вуаківців. Значний інтерес викликає робота О.Ю. Куріло, в якій подано відомості про роботу вітчизняних музеїв у галузі археології від середини XIX ст. до сьогодні (Куріло 2002). За останнє десятиліття здійснено декілька досліджень, що стосуються діяльності окремих музеїв України. Зокрема, вивчалися археологічні зібрання Чернігівського державного музею та здійснені ним археологічні дослідження у 1896—1948 рр. (Черненко 2005; 2007), історія формування фондів Луганського обласного краєзнавчого музею (Радченко 2008), археологічні дослідження музейних закладів Волині другої половини XIX — початку XX ст. (Кушпетюк 2001).

Низку праць присвячено питанню виникнення та класифікації музеїв за профілями, напрямам їхньої діяльності (Скрипник 1989; Федорова 1994; Піскова 1995; Костюкова 2003). Розвиток музейництва в окремих регіонах України представлено кількома монографіями (Баженов 1995; Прокопчук 1995; Козюра 1997). Однак археологічна діяльність музеїв у них висвітлена побіжно, лише в контексті краєзнавчої роботи та охорони пам'яток.

Історія виникнення та особливості науково-дослідної та культурно-просвітньої роботи окремих музеїв у 1920—1930-ті рр. за останнє десятиліття не раз була темою доповідей і конференцій. Дослідники зверталися, зокрема, до історії створення Музею культів і побуту в Києві (Нестуля, Нестуля 2001), діяльності Національного музею історії України (Ковтанюк, Шовкопляс 1999; Чайковський 1999). Наукові розвідки присвячені музеям: Дніпропетровському історичному (Капустіна 1999; Янковський 1999; Бекетова 2008), Миколаївському обласному краєзнавчому (Музейний часопис 2003), Полтавському краєзнавчому (Лугова, Мельникова 2003), Харківському музею українського мистецтва (Чернікова 2007), Ніжинському окружному (Дмитренко 2006), Дніпробудівському (Шевченко В. 2006), Херсонському краєзнавчому (Краєв 1990), Глухівському міському краєзнавчому (Глухівський... 2008) і Лубенському краєзнавчому (Дяченко 2003).

Кадрова політика в музеях України у 20-х рр. XX ст., використання тогочасного досвіду музейної справи у сучасному музейництві розглядаються в кількох публікаціях (Січкарук 1993; Хведась 1994; Ванцак, Супруненко 1995), що якоюсь мірою зачіпають і питання організації науково-дослідної роботи музейних установ, зокрема й поповнення фондів шляхом розкопок пам'яток.

Важливою узагальнюючою працею, присвяченою музейній тематиці, є монографія Р.В. Маньковської (Маньковська 2000), в якій на широкій джерельній базі досліджується процес становлення та розвитку музейної справи в Україні у 1917—1941 рр. та її характерні особливості, однак питання «музейної археології» згадуються теж мимохіть.

Помітним явищем у історіографічному доробку останнього часу є біографічні нариси, присвячені музейним працівникам-археологам та пам'яткоохоронцям. У 1991—1992 рр. Інститутом історії України НАН України та Всеукраїнською спілкою краєзнавців були підготовлені дві книжки (Репресоване краєзнавство... 1991; Реабілітовані історією 1992), що містять трагічні життєписи видатних науковців, зокрема, Ф.І. Шміта, П.А. Тутківського, В.Г. Кравченка, Ф.Л. Ернста, Д.І. Яворницького, Н.Х. Онацького, Я.О. Риженка, М.Я. Рудинського, М.О. Макаренка та ін.

Сторінки життя фундаторів та директорів музеїв не раз були темою наукових розвідок, в яких автори також побіжно торкаються і питань організації археологічних досліджень. Публікації такого змісту присвячені Д.І. Яворницькому (Бекетова, Журба 1990; Абросимова 1999; 2008; Тележняк 2005; Шевченко Т. 2006), Ф.Т. Камінському (Гаркуша 2003; Кухар 2003; Шевченко 2005), В.О. Бабенкові (Алексюнас 2008), Є.Й. Сіцинському (Трембіцький 2003; 2005), Д.М. Щербаківському (Нестерук 1998; Васильєв 1999; Путро 1999), М.Ф. Біляшівському (Кілієвич 1999; Дідух 2005; Ковалевська 2007), С.С. Дложевському (Водотика 1990), С.О. Локтюшову (Ключенева 2009), Я.П. Новицькому (Котеленець 1992; Мірущенко 2002; Бойко та ін. 2007) та багатьом іншим.

Діяльність та доля окремих українських музейників-археологів розглядається також у працях відомого російського археолога й історика науки О.О. Формозова (Формозов 2006). Зокрема, дослідник висвітлює біографії М.О. Макаренка, М.Я. Рудинського, П.П. Курінного та ін. Життєвий шлях фундаторів музеїв М.Я. Рудинського та О.О. Тахтая представлено в статтях і монографії В.І. Граба та О.Б. Супруненка (Граб 1991; Граб, Супруненко 1991; 1992). Репресіям серед української інтелігенції, зокрема і в середовищі працівників музеїв, присвячені монографії (Граб 1999; Білокінь 1999), а також статті (Маньківська 1997; Шевченко А. 2007).

Таким чином, історіографія питання археологічних досліджень музеїв України у 1919—

1934 рр. охоплює значне коло праць, що відображають ідеологічну й наукову ситуацію в республіці й СРСР загалом.

1920—1930-ті рр. в Україні були бурхливим періодом створення музейної мережі та її активної науково-дослідної діяльності. Це відповідним чином позначилося на історіографічному доробку. Роботи початку 1920-х рр., головним чином, стосуються принципів функціонування системи охорони пам'яток і музеїв зокрема, з'ясуванню загальних засад діяльності. Ці праці дають змогу скласти цілісну картину тогочасної музейної мережі та визначити місце у ній установ, які провадили археологічні експедиції. Роботи цього часу, присвячені науково-дослідній діяльності музеїв України, подають яскраву хроніку подій. Збірки та бюлетені музеїв, наукові розвідки, численні публікації на сторінках академічних видань, журналів, газет, у періодиці наукових товариств відтворюють картину бурхливого наукового життя тієї доби.

Ситуація погіршується з кінця 1920-х рр. Знищення мережі краєзнавчих музеїв і репресії проти української інтелігенції призводять до зникнення так зв. «музейної польової археології». Припиняються періодичні видання музейних установ України, а література, присвячена музейній справі, сповнюється директивами щодо перебудови експозиції згідно з панівною ідеологією.

Повоєнний період характеризується висвітленням історії формування музейної мережі України, першими спробами укласти якнайповніші бібліографічні довідники з археології та створити загальну історію розвитку вітчизняної археологічної науки. Проте експедиційна діяльність музеїв 1919—1934 рр. посідає незначне місце у цих роботах і зрештою «губиться» серед польових досліджень академічних установ. У цей час з життя йде багато дослідників, які створювали археологію 1920—1930-х рр., зокрема й «музейну». Внаслідок цього з'являється низка біографічних робіт. Проте ці роботи позбавлені глибокого аналізу діяльності чи ґрунтового дослідження наукового спадку, а лише висвітлюють основні віхи життя дослідника у формі некролога.

Зовсім інакші роботи, що побачили світ з кінця 1980-х років. Вільні від ідеологічного лакування, вони об'єктивніше розкривають питання формування та функціонування на території України у 1919—1934 рр. системи музеїв, охорони пам'яток, археологічних досліджень. Ширшим стає коло праць, присвячених окремим музейним установам, їхній історії, формуванню фондів. Біографістика цього періоду набуває рис докладних наукових розвідок і зазвичай супроводжуються аналізом наукових здобутків музейників-археологів.

- Абросимова С.В.* Внесок Д. Яворницького у розвиток музейної справи в Україні // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. — Тези доповідей та повідомлень Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-літтю від дня заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького. — Дніпропетровськ, 1999. — С. 8—10.
- Абросимова С.В.* Родина Синельникових в житті та творчості Д.І. Яворницького // Видатні особистості. Музейна персоналістика. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 10—24 (Мат-ли обл. музейної наук. конф. — 10).
- Акуленко В.І.* Охорона пам'яток культури в Україні. 1917—1990. — К., 1991.
- Алексюнас О.М.* Бабенко В.О. — етнограф Катеринославського краю // Видатні особистості. Музейна персоналістика. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 24—27 (Мат-ли обл. музейної наук. конф. — 10).
- Антропология.* Річник Кабінету. 1927. — К., 1928. — I; 1929. — II; 1930. — III; 1931. — IV.
- Баженов Л.В.* Історичне краєзнавство Правобережної України в XIX — на початку XX століть: Становлення. Історіографія. Бібліографія. — Хмельницький, 1995.
- Бекетова В.М.* Музей — це доля: історія музею в життєписах його працівників // Видатні особистості. Музейна персоналістика. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 64—73 (Мат-ли обл. музейної наук. конф. — 10).
- Бекетова В.М., Журба А.С.* Роль Д.И. Яворницького в розвитку музейного дела на Украине // Проблемы музееведения и краеведения: к 100-летию основания Херсонского музея древностей. — Тез. докл. юбилейной конф. — Херсон, 1990. — Ч. 4. — С. 54—56.
- Бернштам А.Н.* Принципы построения археологического отдела в краеведческом музее // Методический сборник — Л., 1929. — С. 56—61 (Труды студенческого кружка краеведения при географическом факультете ЛГУ).
- Бирюков В.П.* Организация народного научного музея в г. Хорол Полтавской губернии. — Хорол, 1917.
- Білокінь С.І.* Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (в 1917—1941 рр.): Джерелознавче дослідження. — К., 1999.
- Біляшівський М.Ф.* Наші національні скарби. — К., 1918.
- Біляшівський М.Ф.* Справа українського мистецтва // Шлях. — К., 1918а. — № 1.
- Бойко А., Бровко А., Бровко Б., Іваннікова Л.* Яків Новицький — видатний дослідник і громадський діяч Запорізького краю // Новицький Я. Твори в 5-ти томах. — Запоріжжя, 2007. — Т. 1. — С. 10—47.

- Болтенко М.Ф.* Государственный историко-археологический музей в Одессе // Новый Восток. — М., 1926. — 15. — С. 364—366.
- Бондар М.М., Мезенцева Г.Г., Славін Л.М.* Нариси музейної справи. — К., 1959.
- Бюлетень* Кабінету Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка. — К., 1925. — Ч. I.
- Бюлетень* Прилущького окружного музею. — Прилуки, 1928. — 1.; 1929. — 2.
- Ванцак Б.С., Супруненко О.Б.* Подвижники українського музейництва. — Полтава, 1995.
- Васильев М.Г.* Заповіт українського музеєзнавця Д. Щербаківського // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. — Мат-ли ювілейної Міжнар. науково-практ. конф. — К., 1999. — С. 13.
- Ватченко Г.Ф.* Дніпропетровський історичний музей за роки радянської влади // Наш край. — Дніпропетровськ, 1971. — I.
- Видання Академії наук УРСР (1919—1967).* Суспільні науки. Бібліографічний покажчик. — К., 1969.
- Виноградов К.Я.* Принципы построения археологических подотделов краеведческих музеев // Вопросы областного музейного дела. — Рязань, 1925. — С. 24—29.
- Відчит* про діяльність Одеського державного історично-археологічного музею за 1926 рік. — Одеса, 1927.
- Відчит* про діяльність Одеського державного історично-археологічного музею за р.р. 1927 та 1928. — Одеса, 1929.
- Водотика С.Г. С.С.* Дложевський як музейний діяч // Проблемы музееведения и краеведения: к 100-летию основания Херсонского музея древностей. — Тез. докл. юбилейной конф. — Херсон, 1990. — Ч. 4. — С. 50—52.
- Волинський* науково-дослідчий музей. — Житомир, 1928. — Т. I.
- Воробьев К.И.* Организация методических краеведческих выставок // Методический сборник — Л., 1929. — С. 27—55 (Труды студенческого кружка краеведения при географическом факультете ЛГУ).
- Гаркуша Н.М.* Письма Ф.Т. Каминского Б.В. Страдомскому как источник по истории музея // Музейний часопис (до 90-річчя Миколаївського обласного краєзнавчого музею). — Миколаїв, 2003. — С. 62—66.
- Генинг В.Ф.* Очерки по истории советской археологии (У истоков формирования марксистских теоретических основ советской археологии. 20-е — первая половина 30-х годов). — К., 1982.
- Глухівський* краєзнавчий музей. — Суми, 2008.
- Гордійчук І.І.* Розвиток пам'яткоохоронної діяльності в Донбасі в 1920—1930-ті роки // Праці Центру пам'яткознавства. — К., 2008. — 13. — С. 43—55.
- Граб В.І.* Справа М.Я. Рудинського // Полтавський краєзнавчий: Сторінки історії та колекції. — Полтава, 1991. — С. 76—83.
- Граб В.І.* У лещатах ДПУ: Нариси про безпідставно репресованих діячів науки та культури. — Полтава, 1999.
- Граб В.І., Супруненко О.Б.* Археолог Олександр Тахтай. — Полтава, 1991.
- Граб В.І., Супруненко О.Б.* Доля М.Я. Рудинського // Археологія. — 1992. — № 4. — С. 91—100.
- Державні історико-культурні заповідники УСРР.* — Харків, 1932.
- Дідух Л.В.* Академік М.Ф. Біляшівський у науковому, культурному та громадському житті України (кінець XIX — перша чверть XX ст.) — Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — К., 2005.
- Дложевський С.С.* Одеський державний (крайовий) історико-археологічний музей // Політосвіта. — 1925. — № 1. — С. 51—53.
- Дложевський С.С.* Про археологічні розкопки в Ольвії в рр. 1924, 1925 і 1926 // Східний світ. — К., 1928. — № 3—4. — С. 289—294.
- Дложевський С.С.* Територія України щодо її зв'язку зі стародавнім малоазійським культурним комплексом. Ольвія та Мілет // Східний світ. — К., 1928а. — № 2. — С. 166—169.
- Дложевський С.С.* Амфорні ручки з клеймами ольвійських розкопів року 1926 // Записки ВУАК. — К., 1930. — Т. 1. — С. 113—126.
- Дложевський С.С.* Повідомлення про археологічні знахідки на Південній Україні // Хроніка археології та мистецтва. — К., 1930а. — Ч. 1. — С. 74—75.
- Дложевський С.С.* Ще одна ціла херсонська амфора // Хроніка археології та мистецтва. — К., 1930б. — Ч. 1. — С. 67—68.
- Дмитренко Н.М.* Ніжинський окружний музей 20—30-х років XX ст. // Праці Центру пам'яткознавства. — 2006. — 9. — С. 61—67.
- Дніпропетровський* краєвий історично-археологічний музей. — Дніпропетровськ, 1929. — Т. I.
- Добровольский А.В.* Древние земледельческие поселения по берегам Ингульца // Вісник Одеської комісії краєзнавства. — Одеса, 1925. — № 2—3. — С. 77—79.
- Добровольский А.В.* Погребение под плитами близ Большой Сейдеминухи (Снегиревского района Херсонского округа) // Вісник Одеської комісії краєзнавства. — Одеса, 1925а. — № 2—3. — С. 79—81.
- Добровольський А.В.* Дещо про знаряддя, які Городцов В.О. називає формочками для виливання мідяних прутків // Антропологія. — К., 1928. — I. — С. 179—184.
- Добровольський А.В.* Ново-Олександрівська знахідка (попереднє повідомлення) // Літопис музею. 1927—28. — Херсон, 1929. — 9. — С. 29—32.

- Добровольський А.В.* Етюди з надпорізького неоліту // Антропология. — К., 1930. — III. — С. 161—169.
- Дубровський В.В.* Охорона пам'яток культури в УСРР // Охорона пам'яток культури на Україні. — Харків, 1927. — I. — С. 5—13.
- Дубровський В.В.* Музеї на Україні. — Харків, 1929.
- Дубровський В.В.* Історично-культурні заповідники та пам'ятки України. — Харків, 1930.
- Дяченко Т.* Віхи становлення музейництва на Лубенщині // Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. — Полтава, 2003. — С. 310—314.
- Жуков Ю.Н.* Становление и деятельность советских органов охраны памятников истории и культуры. 1917—1920 гг. — М., 1989.
- Записки* Всеукраїнського археологічного комітету. — К., 1930. — Т. I.
- Заремба С.З.* Комісії ВУАН і їх внесок у справу вивчення історико-культурної спадщини // Праці Центру пам'яткознавства. — К., 1993. — 2. — С. 3—49.
- Заремба С.З.* Українське пам'яткознавство. Історія, теорія, сучасність. — К., 1995.
- Заремба С.З.* Нариси з історії українського пам'яткознавства. — К., 2002.
- Ізюмщина.* — Ізюм, 1930.
- Історія міст і сіл в УРСР* в 26-ти томах. — К., 1967—1975.
- Капустіна Н.І.* Дніпропетровському історичному музею — 150 років // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. — Тези доп. та повідомлень Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-літтю від дня заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького. — Дніпропетровськ, 1999. — С. 3—7.
- Карцев В.Г.* К вопросу экспозиции археологических материалов в краеведческих музеях // Советский музей. — 1931. — № 6. — С. 71—75.
- Кілієвич С.Р.* Академік М.Ф. Біляшівський — перший директор Національного музею історії України // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. — Мат-ли ювілейної Міжнар. Науково-практ. конф. — К., 1999. — С. 19—21.
- Кіранов Т.М.* Короткий огляд археологічних робіт, проведених на Криворіжжі (1923—1929) // Вісник Одеської комісії краєзнавства. — Одеса, 1930. — № 3—4. Секція археологічна. — С. 121—123.
- Ключенва І.М.* Луганський археолог С.О. Локтюшев // Археологічне надбання С.О. Локтюшева (до 130-річчя від дня народження). — Луганськ, 2009. — С. 11—24 (Краєзнавчі записки. — V).
- Ковалева І.Ф.* Днепровгэсовская археологическая экспедиция Наркомпроса УССР 1927—1932 гг. — Автореф. дис. ... канд. истор. наук. — Днепропетровск, 1971.
- Ковалевська О.* Деякі аспекти діяльності М.Ф. Біляшівського на посаді директора Київського міського музею // Національний музей історії України — скарбниця історичних пам'яток народу. — К., 2007. — С. 133—140.
- Ковтанюк Н.Г., Шовкопляс Г.М.* Сторінки історії музею (20—50-ті роки ХХ ст.) // Національний музей історії України: його фундатори та колекції — К., 1999. — С. 3—24.
- Козюра І.В.* Розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 20—30 рр. ХХ ст. — Лубни, 1997.
- Колодяжний І.І.* История строительства Днепрогэса имени В.И. Ленина (1927—1932 гг.) — Автореф. дис. ... канд. истор. наук. — К., 1953.
- Коротке* звітлення Всеукраїнського археологічного комітету за археологічні дослідження року 1925. — К., 1926.
- Коротке* звітлення Всеукраїнського археологічного комітету за 1926 рік. — К., 1927.
- Коротке* звітлення про діяльність Миколаївського історико-археологічного музею за 1927 рік. — Миколаїв, 1928.
- Костюкова О.М.* Розвиток краєзнавчо-екскурсійної справи в Україні в 20-х роках ХХ ст. — Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Харків, 2003.
- Кот С.И.* Первый на Украине (К образованию Всеукраинского комитета охраны памятников искусства и старины) // Историческое краеведение в СССР. Вопросы теории и практики. — К., 1991. — С. 263—273.
- Котеленець І.* Педагогічна та музейна діяльність Я.П. Новицького // Етнографічні дослідження Південної України. — Запоріжжя, 1992. — С. 6—8.
- Кочубей В.Я.* Археологічне обстеження берегів р. Гориня р. 1928 // Записки Шепетівського наукового при УАН товариства. — Шепетівка, 1929. — С. 8—17.
- Кочубей В.Я.* До реєстрації археологічних першоджерел на Шепетівщині // Там само. — 1929а. — С. 18—24.
- Краєв В.А.* Вековой юбилей музея // Проблемы музееведения и краеведения: к 100-летию основания Херсонского музея древностей. — Тез. докл. юбилейной конф. — Херсон, 1990. — Ч. 4. — С. 3—5.
- Краєзнавство* на Коростенщині. — Коростень, 1930. — I.
- Куріло О.Ю.* Нариси розвитку археології у музеях України: історія, дослідники, меценати. — К., 2002.
- Курінний П.П.* Уманське історичне товариство. — Умань, 1918.
- Курінний П.П.* Показчик історичного музею Уманщини в 1918р. — Умань, 1919.

- Курінний П.П. Історія археологічного знання про Україну. — Мюнхен, 1970.
- Кухар Н.О. Краєзнавча діяльність Ф.Т. Камінського // Музейний часопис (до 90-річчя Миколаївського обласного краєзнавчого музею). — Миколаїв, 2003. — С. 15—16.
- Кушпетюк О.І. Історико-краєзнавча діяльність музейних закладів Волині другої половини ХІХ — початку ХХ ст. — Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — Чернівці, 2001.
- Левицький І.Ф. З приводу знахідки в с. Колодяжному (на Волині) // Бюлетень Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка. — К., 1925. — Ч. І. — С. 35—39.
- Левицький І.Ф. Бондарівська неолітична стація — майстерня кремінних виробів // Волинський науково-дослідчий музей. — Житомир, 1928. — Т. І. — С. 43—66.
- Левицький І.Ф. Довгинецька палеолітична стоянка (Житомирська обл.). Попереднє повідомлення // Антропологія. — К., 1930. — III. — С. 153—160.
- Літопис музею. Червоні роки 1917—27. — Херсон, 1927. — 8.
- Літопис музею. 1927—28. — Херсон, 1929. — 9.
- Локтюшов С.А. Прежнее население бассейна р. Донца и его смена здесь по находкам материальной культуры // Радянська школа. — 1927. — № 1. — С. 92—97.
- Локтюшов С.О. Кремінна мікролітична індустрія, зібрана на днах у сточищі р. Донця на Луганщині // Антропологія. — К., 1928. — I. — С. 95—106.
- Локтюшов С.А. Полевые научно-исследовательские работы Луганского музея // Радянська школа. — 1928а. — № 11. — С. 92—97.
- Локтюшов С.А. Среднедонские курганные погребения бронзовой эпохи с оригинальной бытовой индустрией северокавказского и средиземноморского влияний (По данным археологических раскопок на Луганщине 1919—1927 гг.) // Праці наук. тов-ва на Донеччині в м. Луганському. — Луганськ, 1928б. — I. — С. 5—16.
- Локтюшов С.О. Етнографічні та палеоетнологічні дослідження Луганського краєвого музею // Радянська школа. — 1929. — № 8. — С. 89—90.
- Локтюшов С.О. Кибикінська Данова стація на Луганщині // Радянська школа. — 1929а. — № 8. — С. 84—89.
- Лугова Л., Мельникова І. Матеріали з розкопок В. Щербаківського у збірці Полтавського краєзнавчого музею // Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. — Полтава, 2003. — С. 290—299.
- Маньківська Р.В. Репресії серед музейних працівників в кінці 20—30-х рр. // З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ. — 1997. — № 1/2 (4/5). — С. 264—271.
- Маньковська Р.В. Музейництво в Україні. — К., 2000.
- Мезенцева Г.Г. Музеи Украины. — К., 1959.
- Мірущенко О. Діяльність Я.П. Новицького з комплектування музейних колекцій // Мат-ли Перших Новицьких читань. — Запоріжжя, 2002. — С. 18—22.
- Мовчанівський Г.М. Бердичівський державний історико-культурний заповідник. — Харків, 1931.
- Музей Слобідської України. Бюлетень. — Харків, 1925. — Ч. І.
- Музей Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. Бюлетень. — Харків, 1926—1927. — № 2—3; 1927—1928. — № 4—5.
- Музейний часопис (до 90-річчя Миколаївського обл. краєзн. музею). — Миколаїв, 2003.
- Нестерук Л.І. Д.М. Щербаківський як один з фундаторів Національного музею історії України // Музейні читання. — Мат-ли наук. конф. Музею історичних коштовностей України — філіалу Національного музею історії України. — К., 1998. — С. 12—16.
- Нестуля О.О. Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури в Україні. — К.; Полтава, 1994.
- Нестуля О.О. Доля церковної старовини в Україні. 1917—1941 рр. — К., 1995. — Ч. 1. 1917 р. — середина 1920-х років; Ч. 2. Кінець 20-х — 1941 рр.
- Нестуля О.О., Нестуля С.І. Створення музею культури і побуту в Києві // Історія релігій в Україні. — Праці XI-ї Міжнар. наук. конф. — Львів, 2001. — Кн. 1. — С. 291—298.
- Нестуля С.І. Археологічний Комітет Всеукраїнської академії наук: етапи становлення. — Полтава, 1997.
- Нестуля С.І. Становлення Всеукраїнського археологічного комітету ВУАН (середина 1920-х рр.). — Полтава, 1997 (1998).
- Николаевщина. — Николаев, 1926.
- Омельченко Ю.А. История музейного строительства на Украине. 1917—1923 (На материалах музеев исторического и краеведческого профилей). — Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. — К., 1972.
- Омельченко Ю.А. Охорона пам'яток і музейне будівництво на Україні в перші роки радянської влади // УІЖ. — 1972а. — № 1. — С. 102—108.
- Омельченко Ю.А. Музейне будівництво на Україні в 1921—1945 рр. // УІЖ. — 1975. — № 3. — С. 122—128.
- Омельченко Ю.А. Розвиток учбових музеїв. — К., 1988.

- Омельченко Ю.А. Музейництво як система на терені освіти та краєзнавства // VI Всеукр. наук. конф. з історичного краєзнавства. — Луцьк, 1993. — С. 329.
- Онацький Н. Сім років існування Сумського музею. — Суми, 1927.
- Охорона пам'яток культури на Україні. — Харків, 1927. — 1.
- Очерки истории музейного дела в СССР. — М., 1963. — V.
- Павлов Т. Музеи и краеведческая работа // Советский музей. — 1939. — № 5. — С. 33—37.
- Піскова Е.М. До питання про класифікацію музейної мережі України к. XIX — поч. XX ст. // VII Всеукр. наук. конф. «Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність». — К., 1995. — С. 404—406.
- Полонська-Василенко Н.Д. Українська академія наук (Нарис історії). — К., 1993.
- Полтавський державний музей ім. В. Короленка — Полтава, 1928. — I.
- Прокопчук В.С. Краєзнавство на Поділлі: історія та сучасність. — К., 1995.
- Путро О.І. Подвижник музейної справи (трагедія Данила Шербаківського) // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодні, перспективи. Мат-ли ювілейної Міжнар. науково-практ. конф. — К., 1999. — С. 91—93.
- Радченко Н.М. Фонди Луганського обласного краєзнавчого музею як джерело з історії музейної справи Луганщини (середина XIX — початок XXI ст.) — Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — Луганськ, 2008.
- Реабілітовані історією. — К.; Полтава, 1992.
- Репресоване краєзнавство (20—30-і роки). — К.; Хмельницький, 1991.
- Рыков П.С. Изучение доклассового периода в истории края // Советский музей. — 1936. — № 5. — С. 3—25.
- Роменський краєзнавчий музей // Записки краєзнавців. — Ромни, 1965 — I.
- Свеніцький І.С. Про музеї і музейництво. Нариси і замітки. — Львів, 1920.
- Свеніцький І.С. Музеї і книгозбірні сучасної України. — Львів, 1927.
- Селинов В.И. Культуроведение в краеведческой работе (История, археология, музейное дело). — Л., 1928.
- Сибилев Н.В. Городища, майданы, валы, каменные бабы и доисторические стоянки в пределах Изюмского уезда // Труды экспедиции для изучения Изюмского края. — Изюм, 1923. — 1. — С. 31—32.
- Сібільов М.В. Старовинності Ізюмщини (Альбом малюнків). — Изюм, 1926. — 1.
- Сібільов М.В. Старовинності Ізюмщини (Археологические разведки в бассейне Донца в 1920—1926 гг.). — Изюм, 1926а. — 2.
- Сибилев Н.В. Очерки по доистории и истории Изюмского края. Далекое прошлое Изюма. — Изюм, 1928. — 1.
- Сибилев Н.В. Археологические исследования краеведческих музеев // Советский музей. — 1936. — № 6. — С. 33—37.
- Сибилев Н.В. Здание и экспозиция краеведческого музея // Советский музей. — 1936а. — № 6. — С. 15—16.
- Січкарук О.І. Стислий аналіз світової та вітчизняної практики підготовки музейних працівників педагогічно-просвітницького напрямку // Київський державний інститут культури. — К., 1993. — С. 143—149.
- Скрипник Г.А. Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток. — К., 1989.
- Советская археологическая литература. Библиография. 1918—1940. — М., 1965.
- Тележняк К.О. З особистого життя академіка Д.І. Яворницького // Скарби музеїв. — Мат-ли обл. наук. конф. до Міжнародного дня музеїв. — Дніпропетровськ, 2005. — С. 102—106.
- Трембіцький А. До біографії відомого музеєзнавця Євфимія Сіцінського // Мат-ли науково-практ. конф. «Музей та музейна справа на початку III тисячоліття». — Чернівці, 2003. — С. 35—42. Музейний щорічник. — 2 (24).
- Трембіцький А.М. Наукова та громадська діяльність Євфимія Йосиповича Сіцінського (70-ті рр. XIX — 30-ті рр. XX ст.). — Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — Чернівці, 2005.
- Український музей. — Зб. 1: Репринтне перевидання 1927 року. — К., 2007.
- Федорова Л.Д. Становлення і розвиток музеїв історії міст України (XIX—XX ст.). — Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — К., 1994.
- Формозов А.А. Русские археологи в период тоталитаризма: Историографические очерки. — М., 2006.
- Хведась А.О. З історії охорони музейного будівництва на Волині в 1919—1920 рр. // Велика Волинь. — Хмельницький, 1994. — С. 398—401.
- Хроніка археології та мистецтва. — К., 1930. — Ч. 1; 1930а. — Ч. 2; 1931. — Ч. 3.
- Чайковський С.М. Національний музей історії України — скарбниця історичної пам'яті українського народу // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодні, перспективи. — Мат-ли ювілейної Міжнар. Науково-практ. конф. — К., 1999. — С. 3—5.
- Черненко О.Є. Археологічне зібрання Чернігівського державного музею (1896—1948 рр.). — Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — К., 2005.
- Черненко О.Є. Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського (1896—1948 рр.) // Скарбниця української культури. — Чернігів, 2007. — 9 (Спецвип. 1).

- Чернікова І.В.* Харківський музей українського мистецтва — центр вивчення та збереження регіональних пам'яток історії та культури в 20-х рр. ХХ ст. // Могилянські читання — К., 2007. — Ч. 2. — С. 352—359.
- Чернікова І.В.* Унесок громадськості у справу охорони та вивчення культурної спадщини Харківщини (1920-ті — початок 1930-х років) // Праці Центру пам'яткознавства. — К., 2009. — 15. — С. 23—36.
- Шевченко А.В.* Репресії проти інтелігенції в 30-х роках ХХ ст. // Мат-ли Перших Всеукр. наук. читань, присвячених 60-річчю від дня народження українського історика та пам'яткознавця Сергія Захаровича Заремби (1947—2003). — К., 2007. — С. 85—88.
- Шевченко В.І.* Непідвладний мороку забуття // Музейний вісник. — Запоріжжя, 2005. — 5. — С. 140—147.
- Шевченко Т.К.* Д. Яворницький і Хортиця (до 150-річчя з дня народження Д.І. Яворницького) // Музейний вісник. — Запоріжжя, 2006. — 6. — С. 154—157.
- Шмит Ф.И.* Исторические, этнографические, художественные музеи. Очерк истории и теории музейного дела. — Харьков, 1919.
- Шмит Ф.И.* Музейное дело. Вопросы экспозиции. — Л., 1929.
- Шовкопляс І.Г.* Розвиток радянської археології на Україні (1917—1966). Бібліографія. — К., 1969.
- Щепотьєв В.І., Щербаківський В.М.* Історія товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині // Записки наук. тов-ва охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. — Полтава, 1919. — I. — С. VII—X.
- Янковський А.А.* Музей в період перемен // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. — Тези доповідей та повідомлень Міжнар. наук. конф., присвяченої 150-літтю від дня заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького. — Дніпропетровськ, 1999. — С. 33—36.

Надійшла 15.12.2009

А.С. Пудовкіна

АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МУЗЕЕВ УКРАИНЫ В 1919—1934 гг.: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Рассматривается историография вопроса археологической деятельности музеев Украины в 1919—1934 гг. Охарактеризованы основные работы музееведов, археологов, краеведов, исследователей, занимающихся памятникоохранной деятельностью, в которых затрагиваются вопросы «музейной археологии» 1920—1930-х гг. Предложена хронологическая и тематическая систематизация указанных работ. Среди тематических рубрик выделяются: вопросы организации и принципов деятельности памятникоохранных и музейных институций, музейные хроники, профессиональные работы археологов-музейщиков, персоналии, история музейного дела, библиографические справочники, работы археологов-эмигрантов и др. Учитывая содержание и характер работ, условно можно выделить три периода: межвоенный (1920—1930-е гг.), период с конца 1940-х до конца 1980-х гг. и постсоветский. Научные изыскания первого периода касались, главным образом, принципов функционирования системы охраны памятников, посвящены научно-исследовательской деятельности музеев и представляют в большинстве хроника событий. Послевоенный период характеризуется интересом к истории формирования музейной сети Украины и первыми попытками создать общую историю развития отечественной археологии. Для работ третьего периода характерна объективная оценка особенностей создания и функционирования музейной системы в Украине и расширение круга биографических исследований.

A.S. Pudovkina

ARCHAEOLOGICAL ACTIVITY OF UKRAINIAN MUSEUMS FROM 1919 TO 1934: HISTORIOGRAPHIC ASPECT

The article is devoted to historiography of the issue of archaeological activity of Ukrainian museums from 1919 to 1934. The main works of museologists, archaeologists, local history researchers, scholars occupied with monument protection activity which touch upon the issues of «museum archaeology» in the 1920-s and 1930-s are considered. Chronological and topical systematization of these works is proposed. Among topical rubrics the following are singled out: issues of organization and principles of activity of monument protective and museum institutions, museum chronicles, professional works of archaeologists and museum officials of the 1920-s and 1930-s, personalia, history of museum work, bibliographic reference books, works of emigrant archaeologists, etc. Taking into consideration content and nature of the works they conditionally can be divided into three periods: between wars (1920-s and 1930-s), from the end of the 1940-s to the end of the 1980-s, and the post-Soviet period. Scientific research of the first period mainly concerns the principles of functioning of the monument protective system; they are devoted to the scientific research activity of museums and in most cases represent the chronicle of events. The post-war period is characterized by the interest to the history of formation of museum network in Ukraine and by the first attempts to create a general history of domestic archaeology development. Works of the third period are characterized by an objective appraisal of peculiarities of the development and functioning of museum system in Ukraine and by the widening of a circle of biographic research.